

ЗАГАЛЬНА ТЕСТОЛОГІЯ В ДІАХРОНІЇ ТА СИНХРОНІЇ

Беляєва О.М.¹, Синиця В.Г.²

¹ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

²ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет»

Проаналізовано окремі питання зародження, становлення і розвитку тестових методик, а також їх імплементації в психологічну та освітню практики.

Ключові слова: педагогічний контроль, ретроспекція, загальна тестологія, якість тесту.

У сучасному педагогічному дискурсі процес навчання й виховання розглядається як процес управління розвитком особистості, унаслідок якого в структурі особистості з'являється новоутвір у вигляді прирощення знань, умінь і навичок (ЗУН), а також суспільно-історичного досвіду у вигляді правил і норм поведінки.

Будучи основним способом організації зворотного зв'язку, тобто засобом отримання інформації, на основі якого здійснюється моніторинг якості ЗУН й управління системою навчання в цілому, педагогічний контроль визнається невід'ємною ланкою навчально-виховного процесу. Як свідчить історія освіти, усі спроби повністю або частково вилучити цю структурну складову із системи неминуче призводили до зниження якості навчання, адже неконтрольований процес — це процес некерований.

Одним із ефективних видів контролю, у навчанні мов зокрема, нині визнається тестовий контроль ЗУН студентів. На думку вчених [2; 3; 4; 6], основними перевагами тестів є економічність, надійність, об'єктивність оцінювання, що й зумовлює широке впровадження тестування в освіту.

Актуальність пропонованої статті визначається тим, що неупереджене дослідження будь-якого об'єкта передбачає його вивчення як у синхронії, так і в діахронії. Отже, дослідження можливостей, переваг, недоліків і подальших перспектив застосування тестових методик у вітчизняній освіті буде більш ґрунтовним на тлі історичної ретроспективи.

Аналіз спеціальної літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що основний вплив на тестування в сфері освіти, яка, власне, завжди була одним із основних «споживачів» тестових розробок, мала розробка психологічних тестів. Основна відмінність дидактичних тестів або тестів навчальних досягнень (achievements tests) від психологічних тестів чи тестів інтелекту і здібностей полягає в тому, що вони оцінюються в термінах змістової валідності, про що в пропонованій статті більш детально йтиметься нижче.

З-поміж багатьох дефініцій тесту в нашій роботі ми спираємося на визначення Й. Рапопорта, подане в роботі В. Коккоти, згідно з яким «тест — це щонайретельніше підготована відповідно до певних розроблених правил, така, що пройшла попередню експериментальну перевірку і спеціальну процедуру для її покращення і має достатні характеристики своєї ефективності сукупність питань і завдань, які пред'являються тестованому з метою кваліметричного виявлення соціальних, психічних і психофізіологічних характеристик його особистості, вирізняється формалізацією відповідей тестованих, виокремленням в них частини, яка несе найбільше інформаційне навантаження, що прискорює, полегшує й об'єктивує їхній наступний аналіз, обробку й інтерпретацію [6, с. 7]».

Аналіз джерел [1; 2; 5], присвячених проблемам тестування, свідчить, що серед науковців немає єдиної думки щодо часу появи тестів. Утім, усе розмаїття думок щодо часу виникнення тестів може бути зведене до таких трьох: 1) тести з'явилися більше, ніж за дві тисячі років до нашої ери; 2) розвиток наукового тестування припадає на кінець XIX ст.; 3) тестування виникає на початку XX століття.

Отже, розглянемо три «версії». Як зазначає В. Аванесов, випробовування, які проводилися більше чотирьох тисяч років тому в Стародавньому Єгипті та Китаї, а згодом в Стародавніх Греції та Римі, з високою долею вірогідності дають змогу вважати їх прообразом сучасного тестування, оскільки застосовувалися вони головним чином для вирішення завдань, які висувалися соціальною практикою в сфері відбору, навчання й розподілу людей на різні

посади залежно від ступеня їх придатності [1]. Прямим підтвердженням спорідненості між випробуваннями, які проводилися в сиву давнину, і тестовими методиками, поширеними нині, на думку вченого, є штучно створена ситуація і ретельно дібрані засоби реєстрації поведінки осіб, які підлягають тестуванню, що вимагає негайних дій і вчинків [1, с. 15]. Ті ж самі завдання, резюмує дослідник, стоять і в сучасному суспільстві лише з тією різницею, що в наш час до методів відбору висувуються більш суворі вимоги з точки зору їхньої наукової обґрунтованості [1, с. 17].

Другий період в історії тестування пов'язаний з іменами англійського вченого Ф. Гальтона, який у доповіді 1888 р. запропонував метод вимірювання коефіцієнта кореляції (стаття на основі доповіді була надрукована у наступному 1889 р.) і американського психолога Д. Кеттела, праця якого *«Mental tests and measurement»* (*«Розумові тести і вимірювання»*) побачила світ у 1890 р. Заслуга Ф. Гальтона також у тому, що він увів в тестологію метод математичного опису «огів» (дуги), яка відображає криву Гауса. Щодо Д. Кеттела, то основним його внеском в загальну тестологію слід вважати те, що Д. Кеттелу вдалося відійти від інтуїтивних уявлень про тест як засіб випробування й дійти передових на той час висновків щодо стандартності умов тестування і проведення ретельного статистичного аналізу його результатів. Крім того саме Д. Кеттелом іноді називають автором терміна «тест» у вузькому значенні [2]. За Д. Кеттелом, тест — це засіб проведення наукового експерименту, який відповідає таким вимогам щодо його чистоти [цитуються за : 1, с. 19]: 1) однакові умови для всіх осіб, що беруть участь у тестуванні; 2) дотримання встановлених часових меж; 3) відсутність під час тестування сторонніх осіб в якості глядачів; 4) наявність спеціального лабораторного обладнання; 5) усі особи, які беруть участь у тестуванні, повинні отримати однакові інструкції, що унеможливило двозначну інтерпретацію власних дій; 6) знаходження максимального, мінімального і середнього результатів тестування, розрахунок середнього арифметичного і середнього відхилення здобутих показників.

Наступний етап в історії тестування припадає на початок ХХ ст. і два його перші десятиліття, упродовж яких були розроблені такі визначальні критерії тестів, як надійність і валідність. Перший показник пов'язаний із точністю вимірювання, ступенем постійності, стабільності, сталості результатів тестування, другий — із придатністю (адекватністю, дієвістю, обґрунтованістю, придатністю) тесту для мети його використання.

Цей період в історії тестування передусім пов'язаний з ім'ям К. Пірсона, англійського філософа-позитивіста, професора математики та євгеніки Лондонського університету, біографа Ф. Гальтона. На особливу увагу заслуговує праця К. Пірсона *«Mathematical contributions to the theory of evolution. VII. On the correlation of characters not quantitatively measurable»* [7], яка вперше була надрукована в журналі «Philosophical transactions of the royal society of London» у 1900 р. Внесок К. Пірсона в теорію тестування незаперечний, адже саме К. Пірсон удосконалив математичний апарат для вирахування показника зв'язку — коефіцієнта кореляції. Уведення стандартної міри між ознаками, що підлягають оцінюванню, сприяло докорінній зміні методології конструювання тестів, їх обґрунтування і застосування. Шляхом корелювання тестових результатів із результатами певного критерію з'явилася можливість отримувати інформацію про ступінь зв'язку тесту і критерію, що спричинило появу ідеї щодо такого показника тесту, як «валідність».

У цьому контексті слід пригадати спільну роботу всесвітньо відомого французького лікаря-невропатолога і психіатра Альфреда Біне (Alfred Binet) і його учня та соратника Теодора Симона (Théodor Simon) *«Échelle métrique de l'intelligence»* (*«Методи вимірювання розумової обдарованості»*), яка вперше була видана в Парижі у 1905 р. Доречно зазначити, що, незважаючи на такі недоліки цього методу, як неможливість виявлення якостей вродженого інтелекту або його прогалин, залишення поза увагою таких психічних процесів, як увага, воля, пам'ять, у дитячій психології «метод Біне-Симона» і його модифікації досить поширені й нині з огляду на те, що дають змогу доволі точно виявити вікову «висоту» розвитку дітей і підлітків.

Періодом інтенсивного розвитку загальної тестології вважаються 20-ті рр. минулого століття. Логіка нашого дослідження вимагає *in brevi* зупинитися на «сумній» історії тестології в країнах, які входили до складу тодішнього СРСР. Незважаючи на вагомий внесок видатних учених-психологів (серед яких було чимало представників й української психологічної школи!) таких, як М. Берштейн, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Лазурський, А. Мандрика, М. Сиркін, О. Нечаєва, Г. Росолімо, Г. Челпанов, І. Шпільрейн, А. Шуберт у розвиток тестових методик, їх удосконалення й поширення на теренах тодішнього Радянського Союзу досить швидко тестологія була віднесена до «антимарксистських» і «антинаукових» наук, що пов'язано із виходом постанови ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р. під назвою (цитуємо мовою оригіналу) «О педологических извращениях в системе Наркомпросов».

Період забуття і «гоніння» тестових методик продовжувався аж до кінця 60-х рр. ХХ ст. Відродження тестології і подальший її розвиток в соціології (В. Аванесов, Г. Осипов), педагогічній психології (Г. Александров, М. Грабар, Ю. Сиерд), психодіагностиці (Б. Ананьєв, Л. Бурлачук), лінгводидактиці (Л. Банкевич, Ю. Бєлий, В. Бризгалова, С. Воскречян, Ю. Веденяпін, А. Горчев, М. Гохлернер, Н. Дадикіна, В. Коккота, Й. Рапопорт, Р. Сельг, І. Соттер, І. Цатурова, С. Фоломкіна, Е. Штульман) стали можливими лише після того, як у березні 1969 р. на Центральній раді Співки психологів СРСР психодіагностика була визнана однією із найменш розвинутих галузей психологічного знання і такою, що вкрай потребує уваги з боку науковців [4, с. 90]».

Як зазначає Л. Бурлачук [5], повернення тестів відбувалося на тлі бурхливих дискусій про місце тестів у системі психологічного знання, принципи і методи психодіагностики, ставлення до вже нагромадженого на той час зарубіжного досвіду. При цьому поряд із усвідомленням необхідності повернення до тестології, як однієї із найменш розроблених наукових галузей, гостро стояло питання і щодо доцільності існування цього напрямку.

Як підсумок:

- еволюція різноманітних випробувань, які проводилися більше, ніж за дві тисячі років до н.е., з метою забезпечення потреб суспільства в особах, які повинні були обіймати ті чи інші «посади» (послугуючись сучасною термінологією) поступово призвела до виникнення такої наукової галузі, як загальна тестологія;
- основні віхи в історії загальної тестології пов'язані з американською школою тестології, яка нагромадила величезний теоретичний і практичний матеріал, що підлягає ретельному аналізу й творчому переосмисленню з метою уникнення або успішного розв'язання багатьох сучасних проблем, з якими стикаються вітчизняні фахівці;
- незважаючи на очевидні позитиви тестових методик, необхідно їх розумно поєднувати з іншими видами контролю.

Література

1. Аванесов В.С. Тесты в социологическом исследовании. История и современность. Критерии качества тестов: надёжность и валидность. Тесты в профессиональном отборе / В.С. Аванесов.— М. : Изд-во «Наука», 1982. — 197 с.
2. Балуюн С.Р. Культурно-исторический и лингводидактический детерминизм развития языковой текстологии в США : автореф. дис. на соискание учен. степ. док. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)» / С. Р. Балуюн. — Нижний Новгород, 2010. — 48 с.
3. Балыхина Т.М. Словарь терминов и понятий тестологии / Т.М. Балыхина. — [2-е изд. стереотип.]. — М. : Русский язык. Курсы, 2006. — 160 с.
4. Беляева О.М. Лінгводидактичне тестування в контексті загальної тестології (ретроспективний огляд) / О.М. Беляева // Українська мова і література в школі. — 2012. — № 7 (101). — С. 51—54.
5. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика : [учебн. для вузов] / Л.Ф. Бурлачук. — СПб. : Изд. дом «Питер», 2003. — 351 с.

6. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование : [научн.-теорет. пособ.] / В.А. Коккота. — М. : Высшая школа, 1989. — 127 с.
7. Pearson K. Mathematical contributions to the theory of evolution. VII. On the correlation of characters not quantitatively measurable / K. Pearson // Philosophical transactions of the royal society of London. Series A, contenting papers of a mathematical or physical character. — 1900. — Vol. 195. — P. 1—47.